

ספר מים חיים

שימה על הש"ם
חידושים על הרמב"ם
שאלות ותשובות
ובנוסף
קונטרס בין השמשות
מעשי ידי

הרב הגדול חזקיה די סילוה זצ"ל
מרא דאתרא דישראל
ומחבר ספר פרי חדש על השו"ע

נדפס לראשונה בעיר אמסטרדם בשנת ת"צ
וכעת יו"ל בעריכה מחודשת
בהוספות ומעלות רבות
על ידי
מכון נחלת ישראל
קרית ספר ה'תשס"ב

שכתוב בתורה הוא ותנאו בטל, או דילמא כיון דמן התורה מצי לחלוץ אינו מתנה על מה שכתו' בתורה, וכ"ש למ"ד מצות חליצה קודמת ושכמ"ה*:

תשובה כיון דמן התורה מצי לחלוץ או ליבם ואיהו קמתני שלא ליבם כי אם לחלוץ הו"ל מתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל, וראיה לדבר מהא דאיתא בפרק הורוע דכהן שמכר פרה לישראל ע"מ שהמתנות שלו אינו תנאי, וטעמא דמלתא משום דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה שהרי מן התורה יכול ליתנם לכל כהן שירצה, ונידון דידן דכותה כנ"ל ודו"ק:

שאלה ז

7 ← שאלה מי שמוצץ לימונים ושאר פירות כיוצא בהן מי אמרינן דכשתית משקה דמי ומברך עליהם שהכל, או דילמא מציצה כאכילה דמיא ומברך עליהם ב"פ העץ ושכמ"ה:

תשובה גרסינן בפרק הפועלים דף פ"ז ע"ב ואכלת ולא מוצץ, משמע מהכא דמציצה לא מקרי' אכילה, וליתא דאפי' תימא דדיינינן ליה כשתיה סוף סוף הא קי"ל דשתיה בכלל אכילה היא, וא"כ ממ"נ אי חשבת ליה כאכילה או כשתיה היכי ממעטינן מציצה מואכלת, אלא ודאי דשאני התם דמייתר קרא ולמאי אתא אי לאו למעט מציצה וכ"כ שם בתוס', אבל בעלמא מציצה אכילה ודאי מקרי' ולא שתיה ומברכין עליה ברכת הפרי, ולא מקרו מי פירות בכה"ג. וראיה לדבר ממ"ש הרמב"ם בפ"ח מהלכות ברכות בשם קצת גאונים שהמוצץ קנים מתוקים מברך ב"פ אדמה, וחלק עליהם הרב שאין זה פרי. ובאר הכ"מ דה"ק שאין זה פרי וכיון שכן המוצץ קנים האלו אינו מברך אלא שהכל, ואפי' אם היינו מודים שהוא פרי והמוצץ אותם קנים מברך בפה"ע לפחות הסוקאר היוצא מהן לא

יברך אלא שהכל וכו'. מוכח בהדיא דמציצה לא חשבינן לה אלא כאכילה, וכל פרי שמוצץ מימיו כאכילה חשבינן לה ומברך עליו ברכת הפרי. ומיהו איכא לספוקי כמה שיעור ימצוץ לברך עליו ברכה אחרונ', ומסתברא שצריך שיהא במי הפירות שמוצץ שיעור כזית, כיון דאותה מציצה כאכילה דיינינן לה שעורא נמי כשעור אכילה ודו"ק:

שאלה ח

שאלה על המלכין דהיינו שלוקחים תירוש ומרתיחין אותו על האור ומערכין עמו קמח ומתעבה והתירוש מרובה על הקמח מה מברכין עליו ושכמ"ה:

תשובה מסתברא דמברכין עליו בתחילה במ"מ ולבסוף ברכה מעין שלש, מדגרסינן בריש כיצד מברכין [ברכות ל"ז ע"ב] דייסא כעין חביץ קדירה ר"י אמר שהכל סבור דובשא עיקר רב כהנא אמר במ"מ סבור סמידיא עיקר, אמ' רב יוסף כוותיה דרב כהנא מסתבר' דרב ושמואל דאמרי תרווייהו כל שיש בו מה' המינין מברכין עליו במ"מ. ואמרינן תו התם [ברכות ל"ז ע"ב] גבי ריהטא דמחוזא דלא מפשו בה קימח' דמברכין עליו במ"מ מהכא שמעינן דכל שעיקרו מה' המינים אפי' רובו ממין א' מברכין עליו במ"מ ולבסוף ברכה א' מעין שלש, ופסקוהו הטור והש"ע א"ח סימן ר"ח. וכי תימא לא כי שאין הקמח עיקר כמו הלבן אלא התירוש ואין מניחין הקמח אלא לדבוקי בעלמא, ואמרינן התם דתבשילא דליפתא דמפשי בה קימחא בפה"א דהא דשדו בה קמחא טפי לדבוקי בעלמא עבדי לה, וכך כתבו התוספות שם דף לו [ע"ב בד"ה כל] כשנותנין קמח לתוך פולין או לתוך עדשים או כרישן וכן לתוך שקדים שעושין לחולה אם עושין אותו כדי שיסעוד הלב או צריך לברך

בעזה ש"ת

ספר

שאלות ותשובות

מנחת יצחק

חלק שני

ברורי הלכות העומדות על הפרק ונחוצות למעשה
בארבעה חלקי השלחן ערוך
ובתוכו גם ביאורים וחדושים בכמה ענינים וסוגיות הש"ס ופוסקים

מאת

רבינו הגדול מרא דארעא קדישא רשכבה"ג
כ"ק מרן **יצחק יעקב ווייס** זצלה"ה זי"ע
רב ואב"ד לכל מקהלות האשכנזים עיה"ק ירושלם תובב"א

נדפס לראשונה בשנת תשי"ח לפ"ק ע"י מרן המחבר זי"ע

ועתה פנים חדשות באו לכאן במהדורת פאר זו
אשר סודרה מחדש באותיות מאירות עינים
עם תיקון כל הטעויות ושגיאות הדפוס שחלו במהדורות הקודמות

יוצא לאור ע"י בן המחבר
הרה"ח רבי ישכר דוב ווייס שליט"א

שנת תש"ע לפ"ק
פעיה"ק ירושלם תובב"א

חשש תקלה שיחשבו שחובת היום לקרות פרשת הנשיאים, עכת"ד.

ב) גם לענ"ד נראה כדברי כת"ה, וראי' לזה מהמנהג קדום המוצא בתשו' תשצ"ך (ח"ב סי' ל"ט), שנהגו בזמנה מקומות להוציא בשבת חתונה שתי ס"ת, והחתן קורא בא' פ' ואברהם זקן בא' צימס, וכתב הטעם שהצריכו להוציא שתי ס"ת, לפי שא"ל לקרות שני עניינים, ענין היום וענין המאורע בס"ת אחת, לפי שאין גוללין ס"ת בציבור מפני כבוד הציבור כדאיתא (ציומא דף ע' ע"א), וזה מפני מאורע של צבור, כגון מוספי ר"ח או מועדות, או בחנוכה ופרשיות, אבל מפני מאורע של יחיד כגון חתן, זה לא נזכר בו חיוב כלל שנצטרך להוציא ס"ת אחר בשבילו, אלא שאין איסור בדבר עיי"ש, ועי' צריטצ"א (יומא שם), ובהרד"א (ה' ברכות גבי ברכת נשואין) הביאו בס' שלחן הקריאה (סי' כ"ה במסגרת השלחן אות א'), דלר"ך לקרות מחלה הפרשיות המוטלות על הצבור, ואח"כ יקרא פ' החתן, כי הראשונות הן חובה ולא רשות עכ"ד.

וא"כ ש"מ תרתי, א' דס"ל דאף דהוי רשות לגבי מנוה שייך הקדמה, ויש להקדים החובה קודם הרשות, ומטעם דהוי מקודש דקודם אף למדיר וכמ"ש הגל"ח (ברכות פ' א"ד [ג"א ע"ב]), דמנוה לאוריימא נגד מנוה דרצנן, ודאי דאוי' הוי מקודש טפי וקודם

למדיר דרצנן, וזה ללא כהשאגת ארי' שם דכתב ללא שייך מקודש דלאוי' להקדים למנוה דרצנן, דמנוה דרצנן הוי כרשות נגד מנוה דאוי', ודבר הרשות ל"ש הקדמה, והביאו בתשו' לצושי מרדכי שם, ומ"מ קורין הפרשה של החתן קודם מוסף כדמוכח שם, דקורין חיכף אחרי הקריאה החיובית, וש"מ דצדצרים שאין להם שייכות זה לזה ל"ש הכלל להקדים מטעם תדיר והה"ד לא מטעם מקודש. ב', ש"מ דצריכים להוציא שני ס"ת, לפי שאין גוללין ס"ת בצבור דלא יהו מצפין ודוממין לכך, וא"כ צנ"ד ממ"ג, אם נוציא שני ס"ת הרי שוב אף אם קורין קודם מוסף, נטלטל ס"ת בשביל זה בצד, ואם נגלול הס"ת שקראו בו, הרי אין גוללין ס"ת בצבור וכ"ש בקריאת רשות, וכמ"ש התשצ"ך לענין הקריאה פ' חתן כנ"ל, וע"כ צודאי נכון יותר שלא לשנות ממה שנהגו רבותינו זי"ע, היינו הגה"ק זקינו הד"ח ז"ל, שקרא הנשיא בתורה אחר התפלה אפילו בשבת, וכן הי' המנהג צבית מדרשם של הגה"צ אבד"ק מונקאטש ז"ל, לקרות בס"ת פ' הנשיא בגמר התפלה קודם עלינו, וכן הי' מנהג אבותיו עוד מהגה"ק בעל בני יששכר ז"ל (עי' בס' דרכי חיים ושלוי').

ובזה הנני ידידו דושת"ה וחומס בכל חותמי ברכות,

יצחק יעקב ווייס

סימן קי

בשיעור ברכה אחרונה לענין מציצת פירות,

ובענין הניעת כפתור האלקטרי בומן שהאלקטרי כבוי

בשאקאלאדע או אייזקרים /גלידה/ וסוויטס שהתחלתו אכילה וסופו שתי', שממחם בפיו קודם בליעה, ואפוא הגדר בין מאכל למשקה.

א) הנה שפיר הביא כבודו, מהפר"ח בספרו מים חיים (סי' ז') שכתב, דהמוץ פירות מצרך עליו ברכת הפרי, ושיעורו לברכה אחרונה הוא בכזית, לאותו

76 ב"ה יום א' לך תשי"ח לפ"ק מנשטתו יצ"ו.

שו"ר לכבוד האי צורב העוסק בחוקי חורב החו"ב וכו' מוה' גבריאל קרויס נ"י כולל גייטסהעד יצ"ו.

אחד"ש, ע"ד שאלתו בהא דמבואר בש"ע (או"ח סי' ר"י ס"א), דשיעור לברך ברכה אחרונה הוא כזית באוכלים וברביעית במשקים, מה יהי' הדין

מנינה כאכילה דיינין לך, וראיתו מדברי הרמב"ם (פ"ח מה' זכרות ה"ה) והכ"מ שם, והביאו הגרע"א בהגהותיו, אך הביא מהגאון הרב ארי' פומרנצ'יק בספר עמק זרכה (דמ"ט) שהביא להוכיח מחוס' (ז"מ [פ"ז ע"ז ד"ה שבעך] גבי אכילת פועל) דמונך הוי' שמי', — הנה גם בספר תורת חיים (פעסט) שם (סי' ר"י ס"ק ג') פלפל בזה, די"ל דפליגו בזה הפוסקים, ומשוי שיטתם, וסיים להלכה דמונך פירות לכ"ע יש לו דין אוכל, ואם לא שהה יותר מכדי אכילת פרס לכ"ע חשוב לזרך אחריו עיי"ש.

ב) גם לענ"ד נראה כן, בהקדם דאם לא נאמר כן, אז יהי' בכלל שאלה, אם אפשר לזרך זכרה אחרונה בשאקאלאדע וכי"ז, מטעם דבדאי שוהה במנינת שיעור רביעית, יותר מכדי רביעית, ולכמה פוסקים, בשמי' השיעור זירוף הוי' ג"כ ברביעית, אם לא נאמר כחידושו של המהר"ם שיק ז"ל [סי' פ"ה], לענין שמיית קאפע חמה, שפלפלו בזה הפוסקים לענין זכרה אחרונה ששוהה בשמייתו יותר מכדי שמיית רביעית, ונתן המהר"ם שיק ענה ליקח קצת זיקער /סוכר/ תוך פיו, דאפילו אם מפסיקים בשמיית הקאפע, נהניס אז מהזיקער המונח בפה ואין פוסקים מלהנות, וי"ל דאף רבנן דפליגו על ר"מ (זכריות דף י"ז ע"ז), בשיעור דכדי אכילת פרס, מודו בשמי' דאפילו שהה יותר מכדי שיעור שמיית רביעית, מ"מ אם לא הפסיק בינתים, ולא שהה זכדי אכילת פרס מנטרפין עיי"ש, אכן בעקרי הד"ט (סי' י' אות י"א) הביא משמ"י דקול אלי' (סי' ו') זכה"ג דאין מנטרפין, והוצא בס' תורת חיים שם.

ג) ועוד לפי מה דאיתא (במס' שבת ר"פ המוניא יין [ע"ז ע"ז]), לענין רביעית יין, דאם יקרא יעמוד על כזית, ואזי אמר שם דלמא דוקא יין שהוא עב הוא כן, ועי' בזה בלבוש (או"ח סי' ק"ז), לפרש טעם הספק שנסתפקו הראשונים בשמי' לענין זכרה אחרונה, דיש שס"ל זכזית ויש שס"ל ברביעית (עיי"ש בש"ע ובסי' ר"י שם), הוא משום דלמא זרין רביעית כדי שאם יקרא יעמוד על כזית, והטו"ו שם הקשה

מדברי אביי כנ"ל, ונמצא מזה דהממחה דבר אוכל, יש בו להקל ולהחמיר, דאם המחה איתו ללול ודק מאד יש בו שיעור רביעית בפחות מכזית שבאוכל, הרי להקל, ואם המחה איתו עב, זרין יותר מכזית עד שיהי' בו שיעור רביעית, הרי להחמיר, ואם המסמוס כמו שיעור עבוי יין, הוי' שיעורן של הזכית והרביעית בשוה, וא"כ כמה שיאכל וימסמם האוכל בתוך פיו, אשר בדאי קשה לשער זכענמיס בזטן המלחה, כמה הי' שיעור המסמוס, בכל כמות מהאוכל שיאכל זין זכזית או בפחות או יותר, והי' ספק אם הי' המסמוס כ"כ שיש בו שיעור רביעית או לא.

אמנם לעומת זה אם יאכל כזית מהאוכל, יש שלשה זדדים לחייבו בזכרה אחרונה, א' דלמא מונך דינו כאוכל, אשר כן דעת גדולי הפוסקים הנ"ל, ב' דלמא גם בשמי' השיעור זכזית כמו המבואר בש"ע שם, ג' דלמא הגיע בזמנת המסמוס לאופן שיש שיעור רביעית זכזית אוכל וכנ"ל.

ד) ומה ששאל איפה הגדר זין המאכל והמסקה, לפי הנ"ל יהי' הגדר "לעיסה", דמסקה הוי' כל ששומה בלא שום לעיסה או מנינה, וכל שזרין לעיסה או מנינה הוי' בכלל אוכל לזכרה אחרונה ושיעורו זכזית. ל

ה) ומה שהעיר ע"ד אשר כתבתי בספרי (סי' נ"ח) לאסור להניע כפתור האלקטרי /החשמלי/ בזמן שהאור האלקטרי כבוי בשבת ויו"ט, משום איסור מוקצה, וע"ז העיר דאם נאמר דמותר להניע הכפתור, י"ל דאין זה נקרא מלאכתו לאיסור, כיון דעומד להיתר כמו לאיסור, ועוד אפילו מלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו ומקומו, והביא שזירחון התורני המעיין (אלול תשי"ד) נמוכחו בזה חיזה גדולים, — הנה זה פשוט דהכפתור עיקר מלאכתו לאיסור להדליק ולכבות, ואוליין זה בחר רוב תשמישין, וכמו שביאר בפמ"ג (פתיחה לאו"ח סי' ש"ח צדיני מוקצה ב') עיי"ש, ומש"כ מטעם דמותר לצורך גופו ומקומו, הנה זכה"ג דל"ה עליו תורת כלי כלל אסור גם לצורך גופו ומקומו כמבואר בפמ"ג שם, וכן ראיתי בספר חלקת יעקב ממחותני הגאון שליט"א (סי' נ"ח) [או"ח סי' פ"א]

* ואף דיש לדון דהוי עליו תורת כלי כיון דנעשה להשתמשות מ"מ אסור גם לצורך גופו ומקומו, מטעם דהוקצה בין השמשות גם לצורך גופו ומקומו, כיון שהיה דולק בביה"ש כמבואר בשו"ע (או"ח סי' רע"ט) עיי"ש.

ספר

תורת חיים

והוא חיבור נפלא על שלחן ערוך אורח חיים

ברך ב: מסימן ר"ב עד סימן רס"ה
ומסימן תקמ"ט עד סימן ת"ד

כל אלה מעשי תקפו וגבורתו של
הגאון האדיר, חריף ובקי עצום, צדיק ועניו, כקש"ת
רבי יעקב שלום סופר זצוק"ל

ראב"ד ק"ק פעסט יצ"ו
בנו של גאון ישראל וקדושו, ציס"ע, רבן של ישראל
מרן רבי חיים סופר זצוקלה"ה
בעל שו"ת מחנה חיים ושא"ם

עם ספר

גליוני תורת חיים

והוא הגהות וציונים על שלחן ערוך אורח חיים ח"ג
המופיעים כוח לראשונה מעצם כתב יד קדשו

יצא לאור בשנת תשס"ב לפ"ק, על ידי

יוסף יודא סופר

מהרה. הלכות טומאת אוכלין פ"ח פ"מ

שלא נמשקין אע"פ שהם גוש כקנה וכו' יד עיסה שקרא שם וכו' מוספפה רפ"ז
דטבול יוס:
מזו עיסה שנדמעה וכו' משנה פ"ג דטבול יוס וכמ"ק ומימי לה כפרק יולא דופן (דף
מ"ז מ"א):

מזו עיסה שהוכשרה במשקין וכו' סס
כדי עקיפה מחיבור:
יז מעשר ראשון שהוכשר וכו' רפ"ד
דטבול יוס:

וכן האשה שהיא מבולת יום וכו' עד החבית
שם ומימי לה כפ"ק דנה (דף א):
ימ מבול יום מטומאת מת וכו' חוץ מוב
וזכה כשביעו שלהם. פרק
מיעוק (דף ע"ג) וזריחת נמוכה כניס:

דפ"מ א השמן או הדבש וכו'. פרק ג'
דטהרות ר"מ לומר
השמן חלה לעולם ומכנס אומרים ק"ה הדגש
רבי שמעון שזרי אומר ק"ה ה"ן *ופסק כמכניס
ואפי"ן דכפרק הקומץ (דף ל"ג ע"ג) תהיין דהלכה
כ"כ שזרי לא ספק רבינו על זה משום דכפרק
במה המוקף (דף ע"ג ע"ה) ספק רב לאשי
שמן חלה כמותו אלא כמקומו ומתוהמת מעשר
של דמלו וכבר רבינו פירוש המטה כונה לומר
חלה לעולם אלא עומת וזהו נקפא (אחר זה)
ואחר נמטה וזהו נקפא אפילו היה זה חלק
פעמים היה הוא חלה אפילו בנה הקפוא לפי
שהקפוא אינה הקפאה לפי שלא יקפאו אצלה
ומשקה ימשג ומפילו בעת ההקפאה ואלע"פ

שנמשו כן היה גולה לומר שהם כמסקה בעת שנימוחו דוקא לא בעת הקפואם כנר
אפשר לפרש דאפילו בשעת הקפואם קאמר כמו שכתב פ"ה המטה:
ב הרומב והגריסין והחלב וכו'. משנה ריש פרק ג' דטהרות הירושן והגריסין והחלב
זמן ששם משקה טופה הרי אלו חמלה קשה הרי אלו עניים חזרי ונמוחו
כעלה מכון טהור יתר מכצלה עומת שכיון שזלחה
טיפה הרשונה נעמלת מכצלה ופירש שם רבינו
כנר בוארנו פעמים רבות שהמסקים חמלה לעולם
וכו':

ובן טמא מת שפחה זיתים וענבים וכו' עד
במשא חוב. שם. ומה שכתב שהמסקה
כמופקד בלכול וכלאו הוא גוף אחר כרי"ש
גרסין וכדאמרין בפרק כל טעם (דף ל"ג ע"ג)
רכ אהא כסר רבי יוחנן ושמעתי דרבה גמי סבר
כומיא:

ג קדירה שפלאה וכו' עד והקדירה
מהורה. פרק ג' דטהרות:
ד טמא שהיה אוכל ענבים וכו'. כפרק י'
דטהרות וכתב הרשב"י ולא נשמת
ממנו עוקלי אמר הגריס לשון המטה נפל ממנו
גרניו יחדיו וכו'. פשוט הוא. ומ"ס בחוספחה כרי"ש
שנעט העומת במקום חומס וכו' כפרק י"א דטהרות
אלא שכתבו שם ששיעור בחוספחה שער הרשב"י
היה כמוה כמיקנה והעמקה ופירשה ורבינו
השמיטה אפשר דמטוס דמיילא דפישתא הוא:
כתב הרשב"י במו שביארנו ח"ה הוא שלא
נעט במסקה. ופשוט הוא:
ה גוש של זיתים טמאים וכו'. פרק שלשי
דטהרות:
ו עציים שנבלעו בהם משקים טמאים וכו'.
מ"ז דמכשירין עלים שנבלעו עליהם
משקין וכו'.

ינהא ולא טעין המניס גס יין דלפי דברי הש"ס
נמנוהו ל"ה מסוק הש"ס דודאי גס המ"ק סיל"ד דין
משקה הוא ולאזריה לע"ג ומלחה כמ"ש בטהרות
פ"ג מ"ב יבוי דמוק על זה ע"ש:
שתחשך עירי. שמשו של לגין ויטמר. נשברה החבית קודם שתחשך הלגין כמבול. נשבר
יום מטומאת מת ומכעילת נדה עושה כבית הכד. וכן שאר הטמאים ששבלו עושין בטהרות. חוץ מוב וזכה כשביעו שלחן
שאע"פ ששבלו לא יעשו בבית הכד ולא יתעסקו בטהרות שמא ידאו ונמצאו טמאים למפרע שהרי סותרין הכל כמו שביארנו:

ה גוש של זיתים טמאים וכו'. פרק שלשי
דטהרות:
ו עציים שנבלעו בהם משקים טמאים וכו'.
מ"ז דמכשירין עלים שנבלעו עליהם
משקין וכו'.

ה גוש של זיתים טמאים וכו'. פרק שלשי
דטהרות:
ו עציים שנבלעו בהם משקים טמאים וכו'.
מ"ז דמכשירין עלים שנבלעו עליהם
משקין וכו'.

פרק תשיעי

א השמן

או הדבש שנממאו ואחר כך קרשו ואחר כך נימוחו הרי הן ראשון לטומאה לעולם מפני שהן כמשקין ואע"פ שקפאו
אחר שנממאו: ב הרומב והגריסין והחלב שקרשו הרי הן כאוכלין וצריכין מחשבה. ואם נגע בהן אוכל אוכל ראשון או
משקה נעשו שניים. היה בהן משקה טופה הרי הן כמשקין והן תחילה לטומאה. נממאו כשהן משקין וקפאו אחר כן וקרשו
הרי הן שניים כמו אוכל שנממאו כמשקין טמאין. נממאו כשהן קפויים ונימוחו ונעשו משקין אם היו כביצה מכון הרי המשקין
טהורין. היו יותר מכביצה המשקין טמאין שכשינימוחה מיהן ראשונה נממאת כביצה אוכל טמא שנימוחה ממנו ואותה
הטיפה הטמא כל המשקין שננימוחו אחריו. וכן טמא מת שפחה זיתים וענבים שהוכשרו אם היו כביצה הרי המשקין היוצאין
מהן טהורין. ובלבד שלא יגע במקום המשקה שהמשקה כמופקד באוכל וכלאו הוא גוף אחר. היו אותן זיתים וענבים יתר
מכביצה הרי המשקין היוצאין מהן טמאין שכיון שיצאת טיפה ראשונה נממאת מכביצה ומימאה כל המשקין. ואם היה הסוחט יתר
זב וזכה וכיוצא בהן אפילו סחט גרגר אחד יחודי שלא הוכשר ולא נגע במשקה נממאת מכביצה ומימאה כל המשקין. ואם היה הסוחט יתר
נממאת כמשא חוב שהוב שנישא אוכלין או משקין טמאין כמו שביארנו. וכן זב שחלב את העו החלב טמא שכיון שיצאת
טיפה הראשונה נממאת כמשא חוב: ג קדירה שפלאה ככשין של חולין ויצאו עליהם חוץ לקדירה נגע אב הטומאה או
ראשון בעלה שחוף לקדירה במקום הנגוב אע"פ שיש בעלה כביצה הוא טמא והכל טהור. חור לקדירה טימא את המשקין שבה
ונממאת הקדירה וכל הכבשין. נגע בעלה שחוף לקדירה והיה בו משקה אם יש בעלה כביצה הכל טמא שהעלה מטמא משקה
שעליו והמשקה מטמא כל המשקין שבקדירה ומממא את הקדירה. היתה הקדירה מלאה כבשים של תרומה וניער אותה
מבול יום וראה משקין על ידו ספק מן הקדירה ניתו ספק שהקלה נגע בידו הירק פסול והקדירה טהורה: ד טמא שהיה
אוכל ענבים מוכשרים ונפל ממנו גרגר יחודי לגת אם היה שלם
*ולא נשמת ממנו עוקצו הגת טהור. ואם ניטל עוקצו והיו
ענבים מוכנים בעיניו וכיוצא בו לדרכן שהרי רוצה במשקה
היוצא מהן נטמא הגת כמיפת משקה שבראש הגרגר במקום
העוקץ נפלו ממנו ענבים ודרכן במקום מופנה אם היו כביצה מכון הרי המשקין היוצאין מהן *טהורין כמו שביארנו. היו יתר
מכביצה היוצא מהן טמא שכיון שיצאת טיפה ראשונה נממאת כביצה ומממאת את כל המשקה היוצא אחריו: ה גוש של זיתים
טמאין שהיו מקובץ ומחובר והשליכו לתוך תנור והוסק אם היה כביצה מכון התנור טהור שאין האוכלין מטמאין כלים והמשקה
היוצא מהן טהור כמו שביארנו. היה הגוש יתר מכביצה נממא התנור כביצה אחת נממאת כביצה ומימאה את התנור.
לפיכך אם היויתם הממאין *פירורין ואינן גוש אפילו הן מאה התנור טהור: ו עציים שנבלעו בהם משקין טמאין והסיקן התנור טהור
שהרי

השנת הראב"ד
יולא נשמת. ח"ה לשון המטה נפל ממנו גרגרי יחדיו י"ו חומס טהור חוץ לו חומס טמא חומס
האחר נשמה הוא העוקץ שכתב בחוספחה כרי"ש שנעט העומת במקום חומס לא נעט העומת במקום
חומס טהור:
*טהורין כמו שביארנו וכו'. ח"ה הוא שלא נעט במסקה:

ה גוש של זיתים טמאים וכו'. פרק שלשי
דטהרות:
ו עציים שנבלעו בהם משקים טמאים וכו'.
מ"ז דמכשירין עלים שנבלעו עליהם
משקין וכו'.

משנה למלך

*[נפישו כנן פירורין דל"ה ובנן ה"ש עמוספחה גרסי כרי"ש והיא גרסת הספר]:
פ"ה א השמן או הדבש כו'. עיין לעיל פ"ה דין י"ט ומה שכתב מ"ן סס ועיין ברמת הזב (דף ג"ט ע"ה) ודוק:
גין

ספר

שאלות ותשובות

קול אליהו

על ד' חלקי שולחן ערוך

ב' חלקים

שו"ת

מחנה ישראל

מאת

המאור הגדול הרב המובהק מאיר כברק פטיש החוק עמוד הימיני

חסידא קדישא מורנו הרב אליהו ישראל זצוק"ל

חבירו המובהק של הגאון בעל החיד"א ז"ע

בן הרהמ"ח בעל משאת משה ג"ח

*

נדפס לראשונה בליוורנו בשנת תקנ"ב

ועכשיו יצא לאור מחדש

בהוצאת תורה אור

חודש מרחשון תנש"א לפ"ק

פה וויליאמסבורג יצ"ו

ואל

יחמד האומר דכל כי הא לא חשיב כפק מחמד
 דרוכ הפוסקים סוכרים דברכת הע"ג הייח
 דאורייתא ה"ל כאלו הוקבעה הלכה כן וכדכתי' לדעת
 מהרש"ח ז"ל ואף הפה יכולה לדבר שמא ברכת הע"ג דרבנן
 דאכרא דאשכחן להרכ מוהר"ט ז"ל בח"ד ס' כנכנס ראש
 הלמ"ד כחלל הריש ששאל השול אם כשר לקרות בו מטעמא
 דאיכא לספוקי שמא אינן דבר זה מכילוי לבית הפיסול והת"ל
 דפוסל שמא הלכה כהרמב"ם ז"ל בתשו' שהתיר לקרא בס"ת
 הפסול כתב עלה הרב ז"ל דאין זה בא לכלל ס' מאחר
 דנהוג עלמא דלא כותיה יעוש' הך מלכד דהרב ז"ל לא
 הכיא סוס ראה ליה ודבריו בלו כהלכתא בלא טעמ' ואם לדון
 יש תשו' וכמו שנתבאר עלה הרב א"ח ז"ל בס' הנו' עוד כה
 למדברי הרב מר אביו ז"ל בתשו' ה"כ ס' פ"א התבאר ראש"ג
 דמעולם לא עשו מעשה כמ"ד דמומר אין לו זיקה ביביתו
 היכא דאיכא ספקא אם הוא אח מאב או תאם יש לסמוך
 אמ"ד דמומר אין לו זיקה והרב המחפ"ק ז"ל בס' קכ"ו הביא
 דבריו הללו וכתב דטעמא הוי תמוס ס' יעוש' גם מרבני
 הר"כ תרומת הרשן ז"ל במסופק אם תנה או לא הנה
 אם איכר טאר לילית מוכח להדיא לפי מה שפירשו בדבריו
 הר"כ פ"ח והר"כ מקראי קרש ז"ל דאף דסובין דעלמא
 לא קול כהוא פוסק ת"מ היכא דאיכא ספקא אחריתי
 מצטרף בהרי דרייה ועבד' ליה תרי ספקי כחבואר אזלי אל
 קקום אחר וכן יש לי להוכיח מרבני הראש"ג ז"ל בפ"כ
 דכתובות גבי בעיר ירמיה אינה החוקת אלח אחת הו
 ומ"ש חשיב שכלין וכו' שכתב ז"ל ורב אלפס ז"ל פסק לקולא
 כיון דדחי תלמודא וכו' דאמרי' ככל חדא וחדא שמא נחבאת
 ואת"ל לא נחבאת שמא לא נחבאת ע"כ אלמא ראש"ג
 דלר' יוסי ככת אחת דמי וליכא למי' בכלהו שמא נחבאת
 אפ"ה חשיב ליה ספק ומוכרח דטעמא דראש"ג דהלכה
 כר' יוסי ת"מ כיון דאיכא ספקא אחריתי מספקינן
 נמי שמא נחבאת כלו' שמא הלכה כר' יוארה דמדמי ליה
 ליה אחר זה ורוק ולפי האמור יש לתמוה על הר"כ כנה"ג
 כ"ר ס' ק"ה הנב"ל אות ס"ב ועיין דבר טשה ח"ג ח"ד
 ס' ב"כ ח"כ ח"כ א"ע דנימא דסובין דעלמא אזלי
 דברכת מע"ג הייח דאורייתא ס' אין כירינו לחייב
 את המסופק אם בירך אם לאו דהא איכא ס' לפיטורא
 כמדובר ועוד נלע"ד להסביר פנים לסכרא זאת מ"ש
 מהר"ם אלשאקר ז"ל ס' כ"ד בשם הראש"ג ז"ל בחיור' ראש"ג
 דאונס לא שכיח ושמא הייח כרבון עכ"ל היכא דאיכא
 ספקא אחריתי אמרי' ס' באונס ס' ברצון וכהיה דפ"ק
 דכתובות יעוש' אף ה"ב רכותה וק"ל ותמני מהרב
 מהרש"ח ז"ל היכי פסיקא ליה תילתא דכיון דהוי דאורייתא
 כל ספק שיפול עליו בירך לברך כמטעם כל ס' דאורייתא
 ואמאי לא פטר ליה מכה ס' כדכתי' ושמא יסבור הרב
 ז"ל כזה כרעת מוהר"ט ז"ל הנו' דאין זה נכנס בסוג ספק
 תאחר דהוה עלמא דלא כהרמב"ם וה"כ כיון דרוכ
 הפוסקים סוכרים דברכת מע"ג הוי דאורייתא כן ראו
 לפסוק ותו ליכא לספוקי שמא הלכה כמ"ד דהוי דרבנן ואין
 בזה טעם לפ"ד כדבר האמור ולאוי דקמן כנשים
 המסופקות כה"מ עלה כירינו בלי חולק דפטורות לברך
 והלל"ד כתבתי שוב ראיתי כס' ארעא דרבנן אות' ק"ג
 ת"ו שכתב כן כלי ראה:

בניל שהיה לעיני ברבה אחרונה

לדון כמי ששטה ברכ"א תאורו מחוי
 הרבה כמו שצוין לחולה אומתת

טבורין אותו במוצא חרוץ דק דק ריש ליוהר שלא לברך
 לאחריו ולא כלום לפי ששואה הרבה בין כף לכף ואף בכף
 אחת שואה כה וכו' נמוע במועא אחר במועא אחת חמו
 באופן ששואה באכילת כזית אורז או הפת תחתו ו"ג' והר
 מכרי שתיית רביעית לפוס מאי קול דרעת הרמב"ם ז"ל
 כה' שכיתת עשור וכמה מקומות דצירוף השתיה למירי
 דשתיה הוי ככרי שתיית רביעית ודלא כהראב"ד ז"ל
 דסוכר דהוי ככרי א"פ כמו אכילה ואצ"ג דאורז הוי אוכל
 והיה ראוי לומר דהוי מירוח ככ"א"ף ת"מ כיון שהוא מחוי
 ושואה אותו בדרך שתיה ואינו לועסו ה"ל כשואה משקין
 דמירוח הוי ככרי שתיית רביעית והכא דראוי שואה כאכיל'
 כזית יותר מכרי שתיית רביעית ואמינא לה מת"ש דהרמב"ם
 ז"ל כפ"ד מה' ת"א השואה רביעית הסת יינס או שהחמה את
 החמץ ונמעו וכו' אם יש תחתי וע"כ כדי שתיית רביעית
 מנטרף וכו' ופי' הרב מהרדב"ז ז"ל בתשו' החדשות בלשונ'
 הר"מ ס' קמ"ה דרעתו ז"ל ראש"ג דהוי אוכל אזלי לענין
 הצירוף בתר הפעולה אשר פעל ועשה וכיון דהפעולה היא
 שתיה מירוח נמי הוי כצירוף שתיה דהוי כרביעית ולעיקר
 שיעורו אזלי' בתר דבר עצמו והרי הוא אוכל ושיעורו ככזית
 יעוש' והס דברים ראויס אלני' וה"כ רכותה היא
 וכבר ידוע דלענין ברכה במירי תאיסורי תאכלות וכו' ש
 כל גדולי האחרונים לענין ברכת הקאה' אלח דאיני
 מחליט הענין דאשכחן לרש"י ז"ל פ' אלו עוברין במ"ש שם
 הנח לכותה הבבלי וכו' פי' ז"ל ושכר המירי נמי אין לך אדם
 שותיה ב' אונ' כוסות וכו' ושואה יותר מכה"ף וכו' יעוש' ויש
 לפרש כדבריו חדא מתרתי או רס"ל דנס כבי ה"ג שהפעולה
 היא שתיה כיון דהוי מירי דאכילה דשיעורו הוי ככזית
 גם מירוח הוי ככ"א"ף היפך דעת הרמב"ם הנו' או שנאמר
 דפליג אהרמב"ם גם כעלמא וס"ל דרעת הראב"ד ז"ל דנס
 צירוף כל שתיה הוי ככ"א"ף וישו שכתב ושואה יותר מכה"ף
 וא"כ הו"ל הרמב"ם יחיד בסברתו ורש"י והראב"ד ז"ל הלוקים
 עליו בין כך ובין כך כיון דס' כרכות הוא יש להקל ולא
 לברך לאחריו כלל"ר ומן האמור בזה יראה הרואה
 דמ"ש הר"ב בני חיי ז"ל ס' ר"ד דיש לברך ברכה האחרונה
 על הקאהו מטעם ס' ס' והוא ספק אי חשיב אוכל או משקה
 ואת"ל חשיב משקה שמא הלכה כהראב"ד כמו ש"ע לפי
 האמור אין כאן אלח ספק אחר דאלו ס' דאשון ליתיה דאפי'
 אי חשיב אוכל לא החמנו כלום כיון דהפעולה היא שתיה
 ואינו לא ככרי שתיית רביעית וכמוכ' גם עיין בס' גו"ר
 א"ח כלל ה"ס"כ כ"ו שכתב בפשיטות דדבר הנימוח ונעשה
 משקה אינו משתער בכזית לא כרביעי' יעוש' והוא היפך דברי
 הרמב"ם הנו' ומן האמור בזה עין רואה דס"ש הרפ"ח ז"ל
 כס' מים חיים בתשו' א"ח ס' ו' במוצ' לימונים ושאר מי
 פירות דשיעור המזינה לברך עליו ברכה אחרונה היא ככזית
 ככ"ט דלמזינה דייני' לה כאכילה יעוש' לפי האמור אחר
 כשי' הרצפה יראה ראיין לברך לאחריו ולא כלום דהא שואה
 האא פנצנת בזית מהס טפי משתיית רביעית ושהיה אינה
 מנטרפת כדבר האמור אחנס במוצ' קנים תחוקים הדבר
 כרו דנריך לברך לאחריהם דהני צירוף ירדו הוי ככ"א"ף
 דהפעולה שפול כמי הוי אכילה שהרי צריך הוא ללעוש
 בשיכו' ולא רמו למזינה דאין כה לעיסה אלח שתיה כלכר
 כ"ן לע"ר:

ובמה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"כ מה' שכיתת עשור
 שתיה ושהא וחזר ושתיה וכו' אם יש תתחילת
 השתייה וע"כ כרי שתיית רביעית מנטרף וכו' הן הר"ב
 לח"ס ז"ל דפשיטא ראש שתיה ושהא וחזר ושתיה דרביי' שהא
 יותר מכרי שתיית רביעית ודיכוי תאכפת לה שישא זא"פ ה'
 תהיה

תהיה בעי
 מהר"ם ז"ל
 מהר"ב ז"ל
 להצמיחם בא
 אלח הראשון
 שלא כבדקרום
 מתאמתת הוי
 טאם שהא אז
 מכרי שתיית
 דחאי דדחוקי
 ארס ולא כבד
 בארס גבול
 רביעית וז'
 ורוחק להעט
 הרבה מרביע
 הראב"ד ז"ל
 ככ"א"ף
 מההיא דפ"א
 הגויה שהיא כ
 הר"כ לת"מ
 מדבריהם ג'
 מחנה אפרים
 מחסם יינס
 הנו' תינוכתו
 בתרא דיומא
 ולא הכתי הוי
 אחרו ס' לעיל
 לשון מה אכיל'
 ככ"א"ף וז'
 משקין הוי כבו
 דשתיה מלל ל
 כשואה משקין
 אמרנה דו

סימן ח

ברכה אחרונה
 לכאורה דכיון
 שברכת מירוח
 ככ"ד א"ף שיע
 לא כשואה הרב
 בו שיעור ט"ד
 זו דאמור דכה
 דבר שברכתו
 ככסנין וכיעבא
 חובא ואטלא
 ותמני עליו או
 לא עבדין תרי
 סמנחות כאות
 הוס ביאנהשת
 לא הוס כיה וז'
 דכרייתא דקק
 ועמד על כשיט
 דגרובן ופיטא

ועמדת נותן דרכון ודאיתא התם סד"א פיון דמחמת
 פיגול מדרכון כולי האי בדרכון לא עבד קמ"ל הי ליהודא
 דאע"ב דטומאת פיגול הוי מדרכון והך מילתא דכל סיכא
 דאעיקרא לא הוה ביה וסמיהא אית ביה אולי בתר השתא
 הוה מדרכון אפי"ג סמיהו רבנן בדרכון דכחיה ביה
 בדרכות דרכון עור כתב הרב אל ועור אל לו דע"כ לא
 אמרו דכתיבת און בו אלא אלוסור דרכון אלא בכתפת מילין
 שפתיחו בנשמים אבל רב דשרבו לשנותו כמים ומתרחק
 וכך סא דרך שבאתו חשיבה האי תפחה שיצור אורו ויתא
 ולא חוקרא דרכון ויש לזה ראיות וכו' ע"כ ולא ירעתי למוס
 העלים הראיות ולא הביא אפי"ג מחמת מהנס - ואכתי הראש
 דמקוביא הנו מתבאר לפיך שפיר דרכו של בשר העגל
 להיות כתפת כמחבטין אותו כמ"ס רמ"ב ונס כמח"ס אל
 כפי המסנה - ואפי"ג אמרו בנ"מ דאיו אלא מדרכון -
 גם מדברי הרא"ש אל בתש"ן כלל ב' סי' י"ג לטובי לע"ך
 דלא כותבי שיהי כתב על ענין העם שכתב אחרי אפית
 ועבשו יש בה יותר פשיעור חלה דפטורה דכתר מעיקרא
 אולי ונרגש מההיא דפ' כל המחנות וכתב דהתם הוא דבזר
 רבנן משום דאית ליה מחילף בדכר שהיה בו שיעור מחיל' אבל
 הכא יאמרו הראש שנטלה חלתה בעורה עשה ועשו ולפי
 דכרי הרב אל דכל דבר שדרכו בכך לשויות נפתח בשרייתו
 ה"ז מייב חן שתורס - מה תקן הרא"ש אל שאמרו שנטל
 חלתה בעורה עשה - הא כיון שדרכה של עשה הלושה
 בכניס להיות מתרחק וכך היא דרך הכאתה ה"ז חייבת
 בחלס חן התורה - ואף יצאו י"ח כמה שיאמרו שנטלה
 חלתה בעורה עשה והרי חסר לפניה ולא היתה כוח כלה
 לא ודאי דס"ל באפי"ג אינו לא מדרכון משום דאית לאחלוש
 וזה מכוונת :

גם מדברי הרשב"א אל בתש"ו סימן תס"א כשהסכים
 לרינו של הרא"ש אל כתב תוך התשו' וזל הכל הולך
 אחר שיעור קמחן שאם אין אית אר"ן כן כסלת שיעור ה'
 רבעים פתיחים בה' פעמי' אפי"ג וכו' כשחמץ את עסתו
 כי בבירור תפתח העם ע"כ - כלל דאם באנו לודגינות
 משלים השיעור א"כ גם כלש פחות השיעור חלה חקמת
 יתחייב בחלה כיון דע"ב חמון תפתח - העם ונראית כאלו
 יש בה שיעור וזה לא יתכן דאם לא היה בו שיעור מחיל' אין
 ספתיחם מכילאו לבית החיט - מתבאר מדרכון דאפי"ג
 דדרבו של קמח להיות מתרחק והולך כשנותניו בו חיס ושאר
 אפי"ג פטור - הן אחת דרכי הרשב"א אל הללו קדים לשמוע
 לפי קובץ שכלי דהיכי פתיקא ליה מילתא האף אס תפתח
 העם ואית בה שיעור פטור - הא מדרכון מיהא חייבת
 כדאיתא בפ' כל התנות - ואפי"ג דכתב הרא"ש אל ריאמרו
 שנטלה חלתה חן העם היינו כי נתפתח ע"י אפי"ג שכן כתוב
 שם וזל וטעם זה לא שייך בחלס שהרואה חרה גולה אחר
 אפיתיה כסבור שנטלה חלתה חן העם ע"כ - א"ל להתייש
 כמי היכא דתפתח שפחה לא אמרה הרא"ש אל ואין תפתח
 וכולה לדבר שיאמרו שנטלה חלתה קודם לכן דאכרא דמדוי'
 משפטול מים כקמח צריך להפריש - אך הא קול דעיקר
 גבותיה להפריש אחר גמר גבולה כדורס - ואחר הרואה
 שאחר גמר חלישה תפתח ויש בה שיעור חלה ואינו מפריש
 אחי לאחלופי בעסה שהיה בה שיעור מחיל' - ושאל אל
 דהרשב"א אל לא כתב כן אלא כתמי' העיון מכלי מים לפיכך
 סוביא דפ' כל המנחות דאתא ואיתיה קרא"ש אל - והא"ן
 דאחר דשלת' בה ע"כ היכא פתיקא אולי ומורה דתפתח העם
 מייב להפריש מדרכון - או אפטר דת' תח' דיכא אורו
 קאמר - והוה שסורו אל בה' חלה סי' טכ"ד כתב דין זה
 בתפחה אחר אפיתיה - דאלו בתפחה בגמר חלישה חייבת
 היא

ההי"ב בעי הכל כדו שתית רבעית ות' דאשכח' לה כשתה
 מברק ובקק ואח"ך שתה יעוש - וכדכריו אלה כתב גם
 ספרד"ו אל בנשמות ס"מ סי' ק"ן - וכתב עוד ודוחק
 להצמיחם בארם גדול דמלא לובמיו דיריה הוי יותר מרבעי'
 אלא הרשע נב' עיקר ע"כ - והאמת כי דברים הללו הם
 שלא בקרקוק דאי תוקמינו לה בארם גדול אדרכא הקושיא
 תתאמצת היא דכיון דמלא לובמיו הוי טפי מרבעית מוכרת
 שאם שהא אפי"ג שהיה אחת מוכרת רשהא מתח' וע"ס יותר
 מכרי שתית רבעית - ואין לדכרוי מוכן כלל - דוראי חשמה
 דחאי דהיאק ליה הוא פטור דההכ"ס מיידי כסתם בני
 ארם ולא כדבדל רוקא - ותיפוק ליה דאעיקרא א"ל לאחוקמה
 בארם גדול דפשיטא ופשיטא רשהא יותר מכרי שתית
 רבעית - ואין ספק כי הם דברים שלא בקרקוק והכי הו"ל
 ודוחק להצמידה בארם קטן דמלא לובמיו דיריה הוי פחות
 הרבה מרבעית - וכ"כ הר"ב לח"ס אל יעוש - והנה הכרת
 הראכ"ד אל שהכרתי לעיל דס"ל דצירוף השתיה היא נמי
 ככא"ף - כתב הרב המגיד אל שם בה' ש"ע שלמד כן
 מההיא דפ' אמרו לו - והוא אל כתב שעשו חזק לטומאת
 הגויה שהיא מרבייה יעוש ואין ספק לע"ד דכונתו כמ"ס
 הר"ב לח"מ אל שם דלא ליתו לזולתי באכילה נמי שהיא
 מדכרייה ג"כ - ובהכי יר' הקושה שנסתלקה קו' הר"ב
 חסיה אפרים אל כמחוקקו בה' מאכלות אסורו ד' כ"ה שמקשה
 חסתם יינם שהיא מרבייה יעוש - לפי פי' הר"ב לח"מ אל
 הנו' תיובתה לניכא - וראיתי בתוספתא בפ"ק דפתיחים וכפ'
 בתרא דיומא שאמרו שמה אכילה כבויית אף שתיה ככו'
 ולא הכתה הכונס דאם הכונס לו' דהצירוף הוי כבויית הרי
 אמרו שם לעיל מזה דהצירוף הוי כרבעית - ותו דאיון צורק
 לשון מה אכילה כבויית לענין צירוף - דצירוף אכילה הוי
 ככא"ף - ואי מיידי לענין יהך - לומר דשיעור חיוב בשותה
 חשקין הוי כבויית - הא כתי' ליתא שרי שנינו השנה שלמה
 דשותה מלא לובמיו - ומכ"ס דליבאל פירושי דמיידי לחייב
 השותה חשקין האסורין כגון יין נסך וכיוצא ולחייב כרחה
 אחמה - רון לא מנינו דאיון אלא כרבעית - ולא ראייתי
 מי שהשיג בה :

פחות מכשיעור ונתפח

סימן ה' אוכל

פחות מכשיעור ונתנו כמים
 ונתפתח ואכלו מה דינו לענין
 כרחה אחרונה - ראיתי בס' בן המלך סי' קכ"ד כתב
 לכאורה דכיון דחוקראו היא מדרכון אין להחמיר בדבר
 שברכתו מדרכון רהוי כדרי חומרי והעלה דכיון דלא דרכ'
 ככ"ד א"ף שיעור ע"כ לא אמרי שאר הפוס' דגריכה שיעור
 לא כשבל הדכר לפנינו בלתי שיעור אבל אם הוא תפוח ויש
 בו שיעור ש"ד לברך יעוש - וכבר יר' הרואה חולשת סכרא
 זו דאיתו דכהא כתי' פליגי - ותו דכתת דכריך לשערין
 דדכר שברכתו ככ"ד התפחה משלים השיעור ופת הבאה
 ככסמו וכיוצא בו אינו משלים ששיעור ומהו מילי דרכון כי
 חובא ואטללא - ולפי קיבור ע"ד כר' דלא הוה כריך לכל זה
 ותתהני עליו אף עלם על דעתו לז' דכיון רהוי חומרא דרכון
 לא עבדין תריחומי - והכר תבואר בסוביא רפ' כל
 המנחות באות חכס' ר' כ"ד דאמר רבא כל היכא דמעיקרא
 פוס כוסי נשתתא לית כוסי הא לית כוסי כל היכא דמעיקרא
 לא הוה כוסי ושתתא אית כוסי מדרכון - וכפ' גריבין אמו לו'
 דכרייתא דקתני בשר העגל שלא הוה כו' בשיעור ותפתח
 ועמר על כשיעור מהו לשתכר וטמא מחאן ולשתכר דהיינו
 מדרכון וסיפא דקתני וכן בכיבול וכו' ונתנו טומאת פיגול

אלא לכרך
 ואף בכך
 זת חומר
 ונ"ם יותר
 ורמ"ס אל
 היה למירי
 אכ"ד אל
 הוה אוכל
 שהוה מחוי
 תה משקין
 זה כאכיל'
 הרמ"ס
 המחיה את
 ת רביעית
 בת לשונ'
 ל' לענין
 עולה היא
 ולעיקר
 ורו כבויית
 תה היא
 וכמ"ס
 אלא דאיו
 כמ"ס שם
 וין לך ארם
 יעוש - ויש
 שהפועלה
 או כבויית
 או שדאמר
 ר' אל דנס
 תר מחא"ף
 אל חלוקים
 להקל ולא
 יאה הרואה
 האחרונה
 או העסקה
 ע"כ לפי
 תיה דאפי'
 היא שתיה
 נ' בס' גו"ר
 מוח ובעשה
 היפך דכרי
 שרפ"א אל
 שוחר תי
 היא כבויית
 האמור אחר
 דהא שוהה
 ושהיה אינה
 צוקים הרבר
 הוי ככא"ף
 הוא ללעוס
 שתיה כלכר
 יתת עשור
 ש מתחילת
 קו' הר"ב
 דורתי שה
 שהא זאפי'
 תיה

עש"ו

עמ"י

בינ"ו

זרה בחושך אור לישרים

זרה בחושך אור לישרים

Aba Sha'ul, Ben Tsiyon

ספר

אור לציון

תשובות ב'

הלכות פסוקות — אורח חיים א'
כולל תשובות, פסקי הלכות, וחקרי דינים
לפי סדר שו"ע או"ח עד הלכות שבת

אשר חברתי וערכתי בחמלת ה' עלי

הצב"י בן ציון אבא שאול ס"ט
ראש ישיבת "פורת יוסף" ירושלים

יר"ל ע"י

מכון "אור לציון"
פה עיה"ק ירושלים ת"ו

שנת ברך את עמך (תשנ"ג) לפ"ק

7e יב. שא"ה. האם מברכים על אכילת גלידה בתוך הסעודה.

תשובה. גלידה שיש בה חלב, וכן גלידה הנעשית מקצפת ביצים, מברכים עליהם בתוך הסעודה, אבל גלידה שנעשתה מנוזלים לא חלביים אין מברכין עליה בתוך הסעודה. L

הקפאה, לפי שלא יקפאו באמת, ומשקה יחשב, ואפילו בעת ההקפאה, ע"ש, וראה עוד בשו"ת מטה יוסף ח"ב סימן י"ח, ע"ש, ויש ללמוד מדין טומאת אוכלין אף לענין ברכות שדינם כמשקין, וראה במג"א בסימן קנ"ח ס"ק ז' שלמד כן גם לענין טיבולו במשקה, ע"ש, ולכן אין לברך בתוך הסעודה אלא על גלידה חלבית בלבד. וראה עוד מה שיתבאר בזה להלן בפרק י"ד בבאורים לתשובה י"ח, ע"ש.

ולפי מה שכתב בשו"ע בסימן קע"ד שם, שכיון שאף במשקין יש אומרים שצריך לברך עליהם בתוך הסעודה, לכן הרוצה להסתלק מן הספק ישב קודם נטילה במקום סעודתו ויברך על דעת לשתות בתוך סעודתו, הוא הדין שיש להחמיר לענין גלידה שאינה חלבית לפטור אותה בדבר אחר, ועל כל פנים אין זה אלא ממידת חסידות, כיון שאין המנהג כדברי השו"ע, וראה מה שיתבאר עוד בזה להלן בפרק י"ג בבאורים לתשובה ו', ע"ש.

והוא הדין גם שלא בשעת הסעודה, דקי"ל שיין פוטר שאר משקין, וכמ"ש בשו"ע שם סעיף ב', (וראה להלן בפרק כ' תשובה ט' שנתבאר שדי בטעימת יין כל שהיא, ודלא כהביאור הלכה, ע"ש), שנראה שיין פוטר אף גלידה, כיון שדינה כמשקין, וגלידה חלבית שדינה כאוכל אינו פוטר, אלא שיש להסתפק בזה, שקשה לומר שכשמברך על היין דעתו גם על הגלידה, ולכן מספק יש לפוטרם בדבר אחר.

וכל מה שנתבאר שגלידה, והוא הדין ארטיק, שאין בהם חלב דינם כמשקין, היינו בגלילות המצויות כיום, שרובם משקין, אלא שמוסיפים בהם כמה חומרים, אבל יש העושים גלילות ע"י שמקציפים ביצים ומוסיפים מעט חומרים, והם אוכל גמור, וודאי שדינם כאוכל, ומברכים עליהם בתוך הסעודה, כיון שבאים לקינוח.

והוא הדין למביאים נוזל קרוש (ג'לי) לקינוח, שדינו כאוכל, כיון שאינו מפשיר כגלידה, ומברך עליו בסוף הסעודה. וראה להלן בפרק י"ד תשובה י"ח מה שנתבאר לענין ברכה אחרונה על גלידה, ע"ש. L

פוטר את הטפל, ע"ש, וראה גם בכה"ח שם אות ע"ה. ואולם במצויות, אם אוכל עמהם דברים המלפתיים, הם חשובים טפלים אפילו שאינו מורח על המצויות, אלא אוכל בנפרד, כיון שדרך לאכול מצויות עם דברים המלפתיים הטפלים להם, ולכן מברך על כל מין ומין.

והנה כיון דבעינן ג' תנאים כדי שמיני המזונות תהיה ברכתם במ"מ בתורת ודאי, וכמו שנתבאר בארוכה בבאורים לתשובה הקודמת, א"כ כל מיני המזונות שאין בהם את שלושת התנאים, הם ספק פת הפוטרת כל מה שבא עמה. ואף על משקין אין מברכים בתוך הסעודה, כמבואר בשו"ע בסימן קע"ד סעיף ז' ע"ש, א"כ מספק אין לברך על שאר דברים שאוכל עם מיני המזונות לאחר שבירך על מיני המזונות. ולכן לצאת מידי ספק יברך קודם על המשקין ועל שאר הדברים ואח"כ יברך על מיני המזונות, או שיברך ברכה אחרונה על מיני המזונות ורק לאחר מכן יברך על שאר הדברים. ואין בזה משום גורם ברכה שאינה צריכה, כיון שעושה כן כדי לצאת מידי ספק, וכמו שנתבאר בספר אור לציון תשובות חלק א' חאו"ח סימן י"ז, שכל שגורם ברכה כדי לצאת מידי ספק, אין בזה משום גורם ברכה שאינה צריכה.

7d יב. הדבר פשוט שאוכלין הבאים בסעודה שלא מחמת הסעודה אלא לקינוח מברכים עליהם לפניהם, כמבואר בשו"ע בסימן קע"ז סעיף א', אבל משקין הבאים בסעודה אין מברכים עליהם, חוץ מן היין, וכמ"ש מרן בסתם בסימן קע"ד סעיף ז', ע"ש. ונראה שגלידה חלבית דינה כאוכל, וכיון שבאה לקינוח מברכים עליה, אבל שאר גלילות שעשויות ממשקין אחרים, דינם כמשקה ואין מברכין עליהם, שיש ללמוד דין זה מדברי הרמב"ם בפרק ט' מהלכות טומאת אוכלין הלכה א', השמן או הדבש שנטמאו ואח"כ קרשו ואח"כ נימוחו, הרי הן ראשון לטומאה לעולם, מפני שהן כמשקין, ואעפ"י שקפאו אחר שנטמאו. וכתב עוד בהלכה ב', הרוטב והגריסין והחלב שקרשו, הרי הן כאוכלין וצריכין מחשבה. מוכח שחלב שקרש דינו כאוכל, ושאר משקין כמו שמן ודבש שקרשו דינם כמשקין, וע"ש בכס"מ שכתב שדינם כמשקין אפילו בשעה שקפואים, ושכן מפורש בפירוש המשנה להרמב"ם, ומטעם שהקפאתם אינה

76 יו. שא"ה. כמה הוא שיעור הזמן של אכילת פרס ושתיית רביעית לענין ברכה אחרונה.

תשובה. לכתחילה יש לאכול כזית מאכל תוך ארבע דקות כדי להתחייב בברכה אחרונה, ובדיעבד, אם אכל הכזית תוך שש דקות מברך ברכה אחרונה, אבל אם אכל הכזית ביותר משש דקות, לא יברך. ובמשקין, אם שתה רביעית בבת אחת יברך ברכה אחרונה, אבל אם שתה רביעית בשתי פעמים או יותר, אפילו אם שהה זמן מועט בין שתייה לשתייה לא יברך ברכה אחרונה.

7 יז. בשו"ע בסימן תרי"ב סעיף ג' כתב מרן לענין אכילה ביום הכיפורים, ששיעור אוכלים לענין צירוף הוא, שיהא מתחילת האכילה עד סוף האכילה בכדי אכילת פרס, ולענין משקין הביא שם בסעיף י' בסתם את דעת הרמב"ם, ששיעורם בכדי שתיית רביעית. וראה במג"א ובט"ז בסימן ר"י ס"ק א' שכתבו שהוא הדין לענין ברכות. ובענין שיעור זמן אכילת פרס יש הרבה דעות בין הפוסקים, וראה בספר שיעורי תורה להגרא"ח נאה בסימן ג' סעיף ט' שהביא את השיטות בזה, והדעות הן מארבע דקות ועד תשע דקות, ע"ש. ולכן לענין ברכות יש להתמיר, ולא יברך אא"כ אכל כזית בתוך ארבע דקות. ומ"מ בדיעבד יש להתיר לברך אף אם אכל תוך שש דקות, שיש לסמוך על הסוברים כן, כיון שלא מסתבר שהוא תוך ארבע דקות, שהרי קשה לאכול אכילת פרס תוך ד' דקות, ועוד שבגמ' בסוכה ו' ע"א מבואר דהיינו כמיסב ואוכל בלפתן, ואכילה בהסיכה בתוספת לפתן נמשך זמנה יותר מאשר אכילת פרס רגילה.

רי"א סעיף ה', ולכן הגם שבכה"ח בסימן ר"ו אות ל"ט כתב שכיון שמרן לא הביא דין זה בשו"ע משמע שלא פסק כן, ושאינו לחלק בין פרי חשוב או לא, מ"מ נראה, שכיון שמרן הביא דין זה בב"י בלא חולק, אין ראייה ממה שלא העתיקו בשו"ע, שאין דרך מרן לכתוב בשו"ע כל מה שהעתיק בב"י, וכן כתב בכנה"ג בתשובות בעי חיי חו"מ סוף סימן פ"א, שאם מרן הביא סברא בב"י ולא כתב חולק, אף שלא הביאה בשו"ע, ודאי דס"ל למרן כן, ולכן אין לנו אלא דברי הרשב"א, שכתב שצריך לחזור ולברך. וכן כתב במ"ב בסימן רי"א ס"ק ל"ב לחלק בין פרי חשוב או לא, ע"ש. ובסימן רי"א נתבארו דיני קדימה, איזה פרי חשוב יותר שצריך להקדימו, והיינו מין שבעה, וחביב, ושלם, וקודם לארץ, וראה שם את פרטי הדינים. וראה עוד בבאה"ל בסימן רי"א סעיף ה' ד"ה ובלבד, שהביא דברי רע"א בשם גינת ורדים, שכאשר אוכל אצל בעה"ב חשיב כאילו דעתו על הכל, משום דסמיך אתכא דבעה"ב.

ולענין שיעור זמן שתיית רביעית, שיעורו בכדי שישתה את הרביעית בשתי פעמים, כמבואר בשו"ע בסימן ק"ע סעיף ח', שמידת דרך ארץ לשתות את הכוס בשתי פעמים, ע"ש, וכן כתב בשעה"צ בסימן ק"י ס"ק י"א, וראה עוד במג"א בסימן קע"ח ס"ק י"ג ובאליהו רבה שם ס"ק י"ב ע"ש. אך למעשה, כיון שאין ידוע כמה אפשר לשהות בין שתיה לשתיה, אין לברך ברכה אחרונה אלא א"כ שתה את הרביעית בבת אחת.

ומכל מקום נראה, שאף שהסכימו הפוסקים שם שמין שבעה עדיף על חביב, ושלא כשיטת הרמב"ם הסובר שחביב עדיף על מין שבעה, וכמ"ש בבן איש חי פרשת מטות אות ב', וכן כתב בכה"ח שם אות ז' שכן מנהג העולם, ע"ש, וראה גם במ"ב שם ס"ק י"ג ובשעה"צ שם אות ח' שכתב כן, ע"ש, מ"מ נראה לעניננו, שאם הפרי הראשון היה חביב, והביאו לפניו ממין שבעה, שאינו מברך עליו. דאף שהרבה ראשונים סוברים שמין שבעה חשוב יותר מחביב, וכמו שהביא בב"י שם, מכל מקום כיון שלדעת הרמב"ם חביב עדיף, ואף מרן הביא דעתו שם, יש לסמוך עליו לעניננו, ולא יהא אלא ספק, ולא יחזור לברך על הפרי השני אף אם סיים לאכול את הפרי הראשון. וכל שכן להיפך, שאם הביאו לפניו מין שבעה ולאחר מכן הביאו פרי שחביב יותר מן הראשון, שלא יחזור לברך, כיון דקי"ל שמין שבעה עדיף, וכן כתב במ"ב בסימן רי"א ס"ק ל"ג, ע"ש.

ואף אם שותה רביעית ע"י קש ולא שוהה בשתיה, חשיב שותה בבת אחת, ולא דמי למש"כ הבן איש חי בפרשת מסעי אות ח' שהמוצץ רביעית לא יברך ברכה אחרונה, ששם אין במשך המציצה כדי שיעור שתיית רביעית. וראה בספר אור לציון תשובות ח"א חאו"ח סימן י"ח בבאור שיטת הרמב"ם בענין שיעור שתיית רביעית, ע"ש.

L

יח. שאלה. האם מברכים ברכה אחרונה אחר אכילת אשל או גבינה או פודינג או גלידה.

תשובה. אין מברכים ברכה אחרונה אחר אכילת אשל קפוי ופודינג, וכן אחר דייסא דלילה, אלא אם כן אכל מהם כזית בכדי שתיית רביעית, והיינו שיאכל כשלושים גרם בבת אחת. ועל גבינה מברך ברכה אחרונה אם אכל כזית בכדי אכילת פרס, והיינו שאכל כשלושים גרם בתוך ארבע עד שש דקות. ועל גלידה שאינה חלבית אינו מברך ברכה אחרונה אלא אם כן אכל ממנה רביעית בכדי שתיית רביעית, וכיון שאי אפשר דבר זה במציאות, אין לברך ברכה אחרונה על גלידה. ואם הגלידה חלבית, שיעורה בכזית בכדי שתיית רביעית. והאוכל גלידה הנתונה בתוך גביע העשוי ממוזנות, אף שאינו מברך ברכה ראשונה על הגביע, כיון שהוא טפל לגלידה, מכל מקום אם יש בגביע כזית ואכלו בתוך כדי אכילת פרס, מברך עליו בורא נפשות רבות.

L

ועל כל פנים לדינא אמרינן ספק ברכות להקל, ואינו יכול לברך א"כ שהה פחות מכדי אכילת פרס מהמאכל שאוכל, ובדברים הנאכלים לאט, משערינן לחומרא כשיעור זמן של אכילת פרס של פת חיטין.

וכל שיעורי כזית הם מידת נפח ולא מידת משקל, כמבואר בדברי הרמב"ם בפירוש המשנה במסכת חלה פרק ב' משנה ו' ובמסכת עדיות פרק א' משנה ב', וכן כתב בפרק ה' מהלכות חמץ ומצה הלכה י"ב, וכן כתב מרן בשו"ע בסימן תנ"ו, ע"ש. וא"כ כל דבר שמשערים אותו במידת נפח של כזית, ישתנה משקלו לפי משקלו הטבעי, ובמצה במשקל עשרים גרם יש בודאי שיעור כזית, וכן בבסקויט וכדומה. ויש דברים שבמעט משקל יש נפח גדול מאוד, כגון פופקורן, שבפחות מחמשה גרם יש נפח של עשרים ושמונה גרם מים, וכן בפחות מעשר גרם חיטה תפוחה (שלווה) יש כזית, וכן פרכיות ארוז ובמבה (העשוי מתירס וחמאת בוטנים) נפחם גדול ביחס למשקלם, ולכן יש לשער כל מאכל בפני עצמו, וכל שיש בו נפח של עשרים ושמונה גרם מים יש לברך עליו ברכה אחרונה. (ויש שאמדו ומצאו שבנפח של קופסת גפרורים המצויה כיום יש ודאי שיעור כזית, ולפי זה אם רואה שהמאכל הוא בנפח זה, יש לו לברך עליו ברכה אחרונה).

ומכל מקום דבר שיש בו חלל, צריך למעך אותו כדי למדוד את נפחו, וכגון עוגת טורט, יש למעכה ואח"כ למדוד את נפחה, כמבואר במג"א בסימן תפ"ו ס"ק א', וראה עוד במחזיק ברכה בסימן ר"י ס"ק ג' ע"ש.

והנה אף שבפרמ"ג בסימן ר"י בא"א ס"ק א' כתב, שאם אכל פת כדי שביעה, אף שאכל מעט מעט ושהה יותר מכדי אכילת פרס, כיון דקרינן ביה ושבעת חייב לברך, מ"מ למעשה אין לנהוג כן, שהרי עכ"פ בעינן אכילה, וזה לא נקרא אכילה, ואף בשעה"צ שם ס"ק י' פקפק בזה, ע"ש.

ובעיקר דין שיעור אכילת פרס, נראה ששיעור הזמן נמדד בכל דבר לפי דרך אכילתו, שדברים הנאכלים מהר משערים באכילת פרס מהם, ובנאכלים לאט שיעור אכילת פרס גדול יותר, וכן נראה מדברי הרמב"ם, שבכל מקום שכתב שיעור אכילת פרס כתב בסתם, ולא פירש מאיזה מאכל, ולענין שיעור טומאת בגדים בנכנס לבית המנוגע, כתב הרמב"ם בפרק ט"ז מהלכות טומאת צרעת הלכה ו', ששיעורו בכדי שיאכל אכילת פרס מפת חיטין, ע"ש, מוכח שבכל מקום לא משערים בפת חיטין, אלא במה שהוא אוכל, דאל"כ היה לו לפרש גם בשאר המקומות ששיעורו בפת חיטין.

והן אמת שמיטת הראב"ד שהובאה בטור בסימן תרי"ב, שכתב שהשיעור בשתיה הוא בכדי אכילת פרס, מוכח דלא אזלינן בכל דבר כפי מה שהוא, שהרי אין דרך השתיה בכדי אכילת פרס, ועל כרחק ששיעור אחד וזמן אחד יש לכל הדברים, מ"מ מדברי הרמב"ם מוכח שמשערים כל דבר לפי דרך אכילתו וכמו שנתבאר.

ונראה שהרמב"ם לשיטתו בפרק ב' מהלכות שביחת עשור הלכה ד', ששיעור משקין הוא בכדי שתיית רביעית, ולפי זה כל דבר משערין בו עצמו, וראה עוד בזה במנחת חינוך מצוה שי"ג, ע"ש.

ד"ח. הנה לענין מאכלים קרושים, כתב בשו"ת קול אליהו סימן ד' שדנים על פי צורת האכילה,

יט. שא"ל. האוכל קציצות בשר שמעורב בהן מעט לחם, וכן האוכל שניצל המטוגן עם פירורי לחם, מה מברך עליהם.

תשובה. אם מערב את הלחם או את הפירורים כדי לדבק את הבשר, או כדי שלא ידבק השניצל למחבת בשעת הטיגון, מברך עליהם שהכל נהיה בדברו, אבל אם נותנם כדי לשבוע, או אף כדי לתת טעם בלבד, מברך עליהם בורא מיני מזונות. וקציצות שנעשו מבשר ואורז, אם הבשר הוא הרוב, מברך שהכל נהיה בדברו, ואם הרוב הוא האורז, מברך בורא מיני מזונות. וכן לענין כדורי פלאפל, אם נתן בהם לחם או קמח לתוספת טעם או לשבוע, מברך עליהם בורא מיני מזונות, ואם נתן רק לדבק, מברך שהכל נהיה בדברו, אלא אם כן טחן את החומוס טחינה גסה כגודל השומשום, שמברך עליהם בורא פרי האדמה, ורוב כדורי הפלאפל שמוכרים כיום ברכתם בורא מיני מזונות. (ולענין ברכה אחרונה, ראה להלן בתשובה כ"ג באיזה אופן מברך ברכה אחרונה).

נתונה הגלידה בין שני ביסקויטים (קסטה) מברך על הביסקויטים ופוטר את הגלידה, וכמו שנתבאר שם.

ולענין ברכה אחרונה, אם אכל כזית מהביסקויטים, פשוט שמברך על המחיה, ואף אם אכל כזית מן הגביע, שהוא טפל, צריך לברך ברכה אחרונה, אם אכל בכדי אכילת פרס, (וכזית הוא מידת נפח, ולכן בביסקויטים ובגביע גלידה בעשרים גרם מהם יש ודאי כזית, וכמו שנתבאר בבאורים לתשובה הקודמת), וכיון שהגביע טפל מברך עליו בורא נפשות, וכמ"ש הרמ"א בסימן רי"ב בסעיף א' שעל הטפל מברך שהכל, ע"ש.

ועל כל פנים המרסק פירות לגמרי במכונה לריסוק פירות (בלנדר) עד שנעשים כנוזלים, דינם כדין משקה לענין שיעור ברכה אחרונה, ואינו מברך ברכה אחרונה, אלא אם כן שותה מהם רביעית בכדי שתיית רביעית.

יט. בשו"ע בסימן ר"ח סעיף ב' מבואר, שאף שבכל דין עיקר וטפל אזלין בתר הרוב, מ"מ במיני מזונות, כל שמעורב אף מעט מן המזונות עם דבר אחר, אין מברך אלא בורא מיני מזונות, ורק אם נתן את המזונות כדי לדבק בעלמא בטל בשאר התבשיל, אבל אם הוסיף את המזונות כדי ליתן טעם במאכל, נחשב כנותן למאכל, ואינו בטל אף אם הוא מיעוט כתבשיל. וראה בכ"י שם בשם הרשב"א שכל שמיני המזונות באו לטעם, אף שאינם עיקר התבשיל מברך עליהם ברכת בורא מיני מזונות. וכן פסק בשו"ע שם. ולכן קציצות בשר שמעורב בהם לחם כדי ליתן טעם, מברך עליהם בורא מיני מזונות. וכן כל כיוצא בזה.

שבכל מקום שאינו לועס, חשובה האכילה דרך שתיה, ומשערים את זמן השהייה בכדי שתיית רביעית. ולכן כיון שיש למאכלים קרושים אלו שם אוכל, וכמו שנתבאר לעיל בפרק י"ב בבאורים לתשובה י"ב, ומאידך אכילתם חשובה דרך שתיה, יש לשער לענין ברכה אחרונה את שיעור האכילה בשיעור כזית, ואת שיעור השהייה בכדי שתיית רביעית.

אולם גבינה נראה שהיא אוכל גמור, ושיעורה בכזית בכדי אכילת פרס, וככל אוכל. וראה בבאורים לתשובה הקודמת שנתבאר ששיעור אכילת פרס לכתחילה הוא ארבע דקות ובדיעבד שש דקות.

ולענין גלידה ראה לעיל בפרק י"ב בבאורים לתשובה י"ב, שנתבאר שגלידה חלבית נחשבת אוכל, וגלידה משאר משקין נחשבת משקה, ולכן גלידה שאינה חלבית שיעורה ברביעית בכדי שתיית רביעית, ככל המשקין, וגלידה חלבית שדינה כאוכל שיעורה בכזית, ואף שנימוחה, וכמ"ש המג"א בסימן קנ"ח ס"ק ז' לענין דברים שטיבולם במשקה, שאף חלב שקפא וחזר ונימוח לא חשיב משקה, והמטביל בו אין צריך נט"י, וראה עוד במ"ב שם ס"ק י"ד, ע"ש. וראה עוד בזה לעיל בפרק י"א בבאורים לתשובה ה'. ולכן אף חלב שנקפא והפשיר, שיעורו לענין ברכה אחרונה בכזית בכדי שתיית רביעית. וראה להלן בתשובה כ', שנתבאר שבגלידה הנתונה בתוך גביע, מברך על הגלידה ופוטר את הגביע. וראה במ"ב בסימן קס"ח ס"ק מ"ה, שרצה לחלק בין נאפה יחד, שאז המזונות עיקר, משא"כ כאשר אופה את הדובשנין לבד ואח"כ מניח עליהם מרקחת מלמעלה, שמברך אף על המרקחת, ואין דבריו מוכרחים. ואם

ארחות חיים כתר ראש

הוראות והנהגות
מאור הגולה

רבינו חיים מוולאזין זצוק"ל

מכתבי תלמידיו בישיבת וולאזין

מקורות ומקבילות
מספריו ומספרי רבינו הגר"א

בירור רחב לשורשי ההלכות

קונטרס הוראות והנהגות נוספות

הוראות והנהגות רבי זלמן מזוילנא זצ"ל

חלק ב

ה

ירושלים עיה"ק, סיון תשע"ז

בפומיה דאינשי שאי בשבת על יין שרף, וא זיעה בעלמא, ודחה ד אלא הוא ממשות התו נחשב לזיעה מ"מ כיון ע נהנה ממנו והוא חביב נ ריקנא, מקדשין עליו, עי אם אינו חמר מדינה נ היום, כיון שאינו אלא נ אפשר גם לקדש על הו היכר ושינוי שאוכל לו השו"ע סי' ערב ס"ט העלה בשו"ת בית יעקו ב"ר שמואל זצ"ל אב"ד משקה ומקדשין עליו קי שאינו אלא זיעה, חשוב כיון שיוצאים מהמשקי וכיון שהוא חמר מדינה

אמנם דעת רבינו ז ואין לקדש ולהבדיל ע הוא דאע"פ שקובעין עג בו אורחים, מ"מ כיון שנ שתייתו הוא מעט מעט, קידוש. א"נ כיון שרג לחריפות בעלמא או כו המאכל או לעכל המזון | סקל"ט ובשעה"צ שם סי

98. וכ"ד הגר"א דיי"ש י ב'תוספת מעשה רבי (בית) שהטובל לעקייך ביי"ש צר במשקה, וכן היא דעת רב ובי'מעורר ישנים' (אות פה) כו דין היי"ש כמשקה או כזיע דיי"ש הוי טיבולו במשקה י הורה שאין לקדש על היי בעלמא, וצ"ע.

99. עוד שמעתי מח"א היי"ש היא זיעה הבאה מן הר המשקין שבה ונשאר בה רק | שתייתו היא לחריפות נ

76 צד אין לקדש שבת שחרית על יי"ש, ויותר טוב על פת ועל שכר. ולהבדיל על שכר גם כן מותר, במקום שאין יין. ואף בליל שבת קודש, כשאין לו יין יקדש על הפת. L

ולא אמר שיר המעלות קודם ברכת המזון, ולא הפזמון 'צור משלו אכלנו'.

אמאי אין היי"ש נחשב משקה. ובפוסקים מצאנו כמה סברות בענין היי"ש לקידוש והבדלה.

בפרישה (סי' רפט סק"ג) כתב: "יש נוהגין לברך [קידוש היום] על יין שרף או מי דבש, ונראה לי דאסור משום דבעינן חמר מדינה, וגם מטעם דבעינן שיהא השינוי ניכר". ובאליה רבה (סי' ערב דין יג) הביא דבריו, ומסיק: "לדינא אף שהוא חמר מדינה, דוקא כשיכול לשתות בהרבה פעמים שלא בהפסק בנתיים מלא לוגמיו הוא דמקדש".

וה'מגן אברהם' (סי' ערב סק"ו) כתב: "נראה לי דאין מקדשין על יי"ש אלא אם כן במדינות שרוב שתית ההמון היא יי"ש בכל יום", ובסו"ד ציין לשו"ע (סי' רעא ס"ג), ופירש ה'מחצית השקל' שזהו עוד טעם שלא לקדש על יי"ש, דכתב שם השו"ע שצריך לשתות מכוס של קידוש כמלא לוגמיו דהיינו רוב רביעית, וכיון שאין דרך לשתות יין שרף כל כך הרבה בפעם אחת, א"א לקדש עליו, עיי"ש. [וכתב דהמג"א לשיטתו בסי' קצ סק"ד שגם ביי"ש שיעורו רביעית דלא חילקו חכמים בשיעוריהם, ודלא כהט"ז סי' רי סק"א דביי"ש א"צ שיעור רביעית לברכה אחרונה, דאזלינן בתר שיעור השתיה לרוב בני אדם].

ובשו"ת 'נחלת שבעה' (סי' לה) השיב רבי שמואל הלוי סג"ל זצ"ל, על מה שמרגלא

אין לקדש שבת שחרית על יי"ש, ויותר טוב על פת ועל שכר

76 א. בנוסח הצריז"ס (עד): "שאלנו אם יש לקדש על יי"ש בשחרית שבת, אמר: לא, שאינו משקה. ויותר טוב על הפת. ועל השכר יכול לקדש בשחרית אם חביב עליו, ואם לא חביב עליו יקדש על הפת. ובלילה יקדש על הפת אם אין יין. ויכול להבדיל בשכר". (וכ"ה בהנה"י אות קטז ובעו"נ).

מבואר בדברי רבינו ד' הוראות במי שאין לו יין: א] אין לקדש ואין להבדיל על יי"ש כלל, משום שאינו חשוב משקה. ב] בקידוש ליל שבת, אם אין לו יין יקדש על הפת [ולא על שכר]. ג] קידוש בשחרית של שבת, אם חביב לו שכר יקדש על שכר, ואם אין השכר חביב לו יקדש על הפת.⁹⁶ ד] בהבדלה [שאין מבדילין על פת] יכול להבדיל על שכר במקום שאין יין.

ובראשית נבאר את חידושו של רבינו שאין לקדש ולהבדיל על יין שרף, ובא בזה רבינו לאפוקי ממנהג העולם שנהגו לקדש בשחרית על יי"ש⁹⁷, שהחשיבו אותו כחמר מדינה דרוב שתיתם בכך, וקאמר רבינו שיי"ש אינו משקה וא"א לקדש ולהבדיל עליו. ומשמע דאע"פ שחשיב 'חמר מדינה' מ"מ ל"ח משקה, ולא נתברר סברת רבינו

המתים, אך יבקש מהשי"י שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפ"ר.

96. וכ"ה בשאלתות (פו), עיי"ש, ובכת"ר קיצר בפרט זה.

97. עיי' שעי"ת סי' רפט סק"ג: "והאידנא נהוג עלמא לקדש ביום על יי"ש, עיי"ש וכ"כ בהרבה ספרים.

22

בפומיה דאינשי שאין לקדש בשחרית בשבת על יין שרף, ואומרים הטעם שהוא זיעה בעלמא, ודחה דבריהם דאינו זיעה אלא הוא ממשות התבואה, וגם אם הוא נחשב לזיעה מ"מ כיון שהוי חמר מדינה וגם נהנה ממנו והוא חביב עליו לשתותו אליבא ריקנא, מקדשין עליו, ע"ש. [וכתב עוד דגם אם אינו חמר מדינה מקדשין עליו קידוש היום, כיון שאינו אלא משום היכרא, שהרי אפשר גם לקדש על הפת אלא שאז ליכא היכר ושינוי שאוכל לכבוד שבת, כמש"כ השו"ע סי' ערב ס"ט בשם הרא"ש]. וכן העלה בשו"ת 'בית יעקב' (סי' נו) לרבי יעקב ב"ר שמואל זצ"ל אב"ד צוזמיר, דיי"ש הוי משקה ומקדשין עליו קידושא רבא, דאע"פ שאינו אלא זיעה, חשוב כמו משקין גופייהו, כיון שיוצאים מהמשקין החמים גופייהו, וכיון שהוא חמר מדינה מקדשין עליו⁹⁸.

אמנם דעת רבינו דיי"ש אינו משקה, ואין לקדש ולהבדיל עליו. ויתכן שטעמו הוא דאע"פ שקובעין עליו סעודה ומכבדים בו אורחים, מ"מ כיון שמחמת חריפותו דרך שתייתו הוא מעט מעט, ל"ח משקה לענין קידוש. א"נ כיון שרגילין לשתותו רק לחריפות בעלמא או כדי להמשיך תאוות המאכל או לעכל המזון [עי' משנ"ב סי' קעד סקל"ט ובשעה"צ שם סקמ"ו, וכן בסי' ריא

בבה"ל ד"ה וכן], ולא כשאר משקין שבאים להרוות ולכבד בהם בתורת משקה, לא חשיב משקה כשאר חמר מדינה⁹⁹.

ז. בהגהות ידי משה' על המדרש (שהש"ר א, כא) כתב על דברי המדרש 'מה השמן הזה עליון על כל המשקין', 'שמעתי וכו' שאין לקדש קדושא רבא על משקה שקורין יין שרף לפי שאינו נקרא משקה, לפי שבדוק ומנוסה שהנותן שמן לתוך יין שרף הוא יורד למטה ואינו צף למעלה, וא"כ ע"כ אינו משקה דאל"כ היאך אמר 'מה שמן עליון על כל המשקים', והלא אם תתן אותו ליין שרף אינו צף למעלה, אלא משום שלא חשוב יי"ש משקה". [והביא דבריו בתוספת שבת סי' ערב סקי"ב, וסיים שם שאין למדין הלכה מפני אגדה והמנהג לקדש על יי"ש, והביאו במחצה"ש סק"ו ובבגדי ישע¹⁰⁰].

ובצוואת 'נחלת אבות' לרבי מאיר ב"ר אליהו ב"ר אברהם אחי הגר"א זצ"ל: "גם בזאת אני מזהיר אתכם באזהרה גדולה, שלא להבדיל על יי"ש או על קלבויס כמנהג ההמון, ותדעו בברור שאין יוצאין בזה כלל, ואם לא תשיגו שום משקה או שכר להבדיל, היותר טוב להבדיל למחרת ביום ראשון, וכמה פעמים בהיותי בדרך במלון הוצרכתי להבדיל על יום המחרת, וכן תעשו".

[דהחריפות אינה מורגשת בחוש הטעם אלא היא צריבה של חום], ולכך ס"ל לרבינו דלא חשיב 'משקה' לקדש ולהבדיל עליו.

100. ובי'הנהגות ישרות' ציין על דברי רבינו כאן דיי"ש אינו משקה, את דברי הידי משה' שאין יי"ש חשוב משקה. אכן לא נתפרש מהו באמת הטעם שהיי"ש ל"ח משקה. [ובערוך השולחן סט"ו כתב: "דווקא היי"ש החזק מאד אין השמן עולה, ואנחנו שותים יי"ש לא חזק כל כך, ועוד דאין למידין מן המדרש ועינינו הרואות שהוא חמר מדינה". וע"ע שו"ת בית שערם סי' צה].

101. עי' שע"ת סי' רצו סק"ו בשם הברכי יוסף שאין להבדיל על חלב, דאינו חמר מדינה.

98. וכ"ד הגר"א דיי"ש יש לו דין מים, כמש"כ בתוספת מעשה רבי (בית יעקב) שהגר"א הורה שהטובל לעקי"ך ביי"ש צריך נט"י דהוי טיבולו במשקה, וכן היא דעת רבינו (לעיל אות עט). ובי'מעורר ישנים' (אות פה) כתב שרבינו נסתפק אם דין היי"ש כמשקה או כזיעה, ולכך הורה לעיל דיי"ש הוי טיבולו במשקה לחומרא, ומאידך כאן הורה שאין לקדש על היי"ש שמא הוא זיעה בעלמא, וצ"ע.

99. עוד שמעתי מח"א שליט"א, דכל מהות היי"ש היא זיעה הבאה מן התבואה לאחר שהוציאו המשקין שבה ונשאר בה רק חריפות, ולכך כל ענין שתייתו היא לחריפות בעלמא ולא לטעם

פוסקים לקידוש
ש נדהגין
מי דבש,
מדינה,
ניכר.
דבריו,
ה, דוקא
שלא
מקדש".

כתב:
לא אם כן
יי"ש בכל
ופירש
גם שלא
ע שצריך
א לוגמיו
ך לשתות
הת, א"א
לשיטתו
זו רביעית
ם, ודלא
יצ שיעור
לינן בתר

השיב רבי
שמרגלא

תרבה ספרים.